

наша СЛОВА

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 30 (1545) 29 ЛІПЕНЯ 2021 г.

**27 ліпеня -31-я ўгодкі
прыняцця Дэкларацыі аб
дзяржаўным сувэрэнітэце
Беларусі**

ДЭКЛАРАЦЫЯ

Вярхоўнага Савета

Беларускай Савецкай Сацыялістичнай Рэспублікі
Аб дзяржаўным сувэрэнітэце Беларускай Савецкай
Сацыялістичнай Рэспублікі

Вярхоўны Савет Беларускай Савецкай Сацыялістичнай Рэспублікі,
выступаючы воля народа Беларускай ССР,
узваліўшы альянсці за ёсць беларускай нацыі,
папярэднікам павагу годзінай і праву людзей усіх нацыональнасцей,
тварыць у Беларускай ССР,
спедзічы павагу да сувэренін праву усіх народаў Савета
ССР і свету,
лічачы рэспубліку пачнапраўным і незалежным членам сусветнага суспольства,
дзеяйнічычы ў альянсці з прынцыпам Усевагульнай
дзяржавы чалавека і іншымі агульнаразумівашымі міжнародніз
правамі актамі,
урочыста ўважнічаючы дзяржаўнаму сувэрэнітэт Беларускай
ССР як нацыянальнае, самастойнае і пачнуту дзяржаўную уладу
рэспублікі ў кожніх яе тэрриторіях, правамошчесці яе закону, незалежнасці рэспублікі ў іншых зносінах і заслужені ў дзяржаве
і стварыні прававу дзяржаву.

Актавіца I

Беларускі Саветскі Сацыялістичны Рэспубліка — сувэренна
дзяржава, якая ўсталівала на аснове альянсцінізаціі беларускай
нацыі яе нейдз'емнае право на самавызначанне, дзяржаўнасці
беларускай мовы, нацыянальнае сваёго бясу.

Надз'емныя права Беларускай ССР як сувэренай дзяржавы
рэспублікі ў альянсці з агульнаразумівашымі нормамі міжнароднага права. Беларускі ССР ахопівае і саборыло нацыянальную
дзяржаўнасць беларускага народа.

Дзясяткі тысяч дэмантрантаў пад бел-чырвонабелымі сцягамі на плошчы перад Домам ураду ў Менску.
Такім быў 1990 год, у якім 27 ліпеня была прынятая
Дэкларацыя аб дзяржаўным сувэрэнітэце БССР.

Пра значэнне гэтага дакумента гаварыў год таму
назад на пасяджэнні клуба імя Вітэута Вялікага былы
дэпутат Вярхоўнага савета XII склікання Лявон Баршчэўскі:

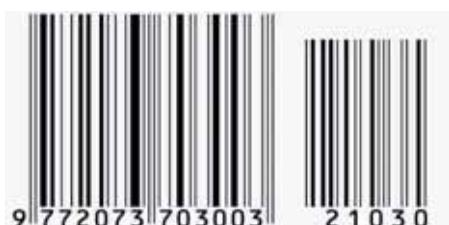
- Яна дала аснову, магчымасць працаваць. У нас
пасля год фактычна аказаўся, год калі мы маглі ўжо мець
напрацуўкі па самых важных пунктах: па незалежнай
банкаўскай сістэме, эканоміцы, закон аб грамадзянстве
распрацавалі, аб адукцыі самастойных законі. Мы
атрымалі гэты год і 25 жніўня мы былі намнога больш
гатовыя да таго, каб дэ-юрэ афармляць незалежнасць 25
жніўня 1991 года, чым 27 ліпеня 1990 года, бо ў нас ужо
была напрацавана база.

Праз год 27 ліпеня было абвешчана выходным днём,
дзяржаўным святам - Днём незалежнасці.

Памяняліся часы і прыярытэты, але беларусы
працягваюць шанаваць і адзначаць 27 ліпеня. Так, на
працягу дзесяцігоддзя 27 ліпеня з года ў год адзначаецца
грамадскасцю Лідчыны. І выклікаюць толькі здзіўленне
спробы прынізіць значэнне гэтай даты, з якога боку гэтыя
спробы не пачыналіся б.

27 ліпеня
было ў нашай
гісторыі, у гісто-
рыі ды памяці
народа і заста-
нецца.

Я. Грынкевіч.

9 772073 703003

21030

ПОМНІК-КАМЕНЬ ЛЯ КАСЦЁЛА СВЯТЫХ АПОСТАЛАЎ ПЯТРА і ПАУЛА ў г. Іўі

Днямі адбылося асвячэнне помніка-каменя з выявай
Маці Божай Вастрабрамской каля касцёла св. Пятра і Паўла
ў г. Іўі.

Такім чынам, спраўдзілася даўняя мара і задума
мясцовых ураджэнца, жыхара г. Ліды, актыўіста ТВМ,
сапраўднага патрыёта Беларусі. На камені, вышынёю каля
2 метраў і вагою каля 5 тон, выбіты па-беларуску цудоўны
выраз: "ЛЮБІ АЙЧЫНУ СВАО - РАБІ ДАБРО - АДКАЗ-
ВАЙ ПЕРАД БОГАМ!"

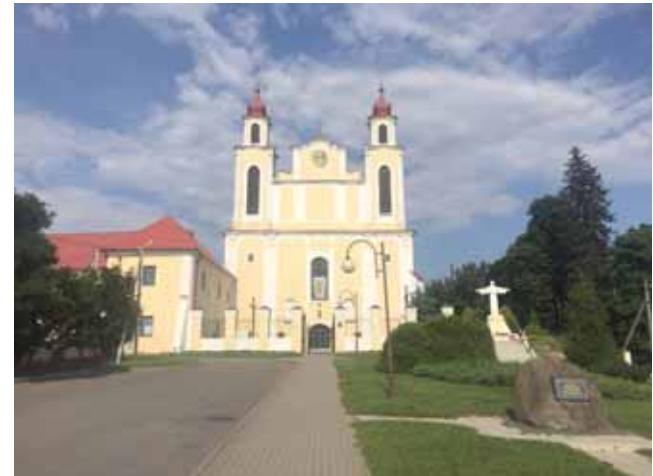
Гэтыя слова былі дэвізам шляхты ў часы ВКЛ, і як-
раз у тых часах і быў пабудаваны касцёл св. Пятра і Паўла і
кляштар бернардынаў - помнік архітэктуры XV-XVIII
стагоддзяў у Іўі.

Пасярэдзіне каменя замацаваны абрэз Маці Божай
Вастрабрамской, апякункі зямель беларускіх і літоўскіх,
выкананы з бронзы па індывідуальнай замове. Помнік-

камень, як пазначана на шыльдачы, усталяваны на
знак павагі да Касцёла, удзячнасці і любові да
роднай зямлі, дзеля захавання светлай памяці
бацькоў і землякоў.

Істотна дапамог у распрацоўцы эскізу
помніка-каменя і яго ўста-
ляванні вядомы лідскі разьбар па дрэве Іван Мікулка (на фота).

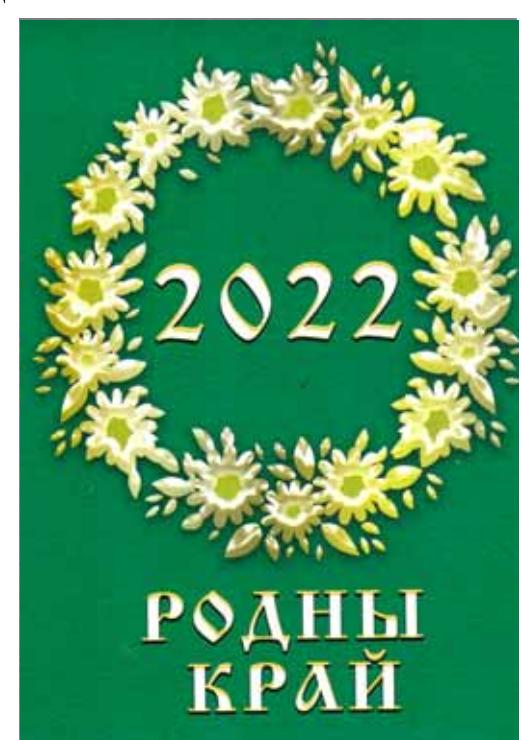
Наш кар.

Выйшаў з друку адрыўны каляндар "Родны край" на 2022 год

Менскае выдавецтва "Беларусь" парупілася загадзя і выпусціла
беларускі адрыўны каляндар "Родны край" на 2022 год. Каляндар ужо
прадаецца ў кнігарнях Беларусі. Наклад яго 4000 асобнікаў. На старонках
календара аматары беларускай гісторыі і культуры знойдзуть цікавыя
звесткі пра жыццё і дзейнасць знакамітых асоб Беларусі - юбіляраў
2022 года: вучоных, пісьменнікаў, акцёраў, мастакоў, архітэктараў, дася-
гненні якіх сталі гонарамі краіны. Сярод іх - 100-годдзе даследчыка
літаратуры Уладзіміра Калесніка, 75-годдзе паэта Юркі Голуба, 120-год-
дзе балетмайстра Івана Хвораста, 80-годдзе гісторыка Міхася Ткачова,
100-годдзе драматурга Алеся Махнача, 155-годдзе заснавальніка
беларускай нацыянальнай гістарыяграфіі Мітрафана Доўнан-Заполь-
скага, 320-годдзе дзяржаўнага дзеяча Міхала Казіміра Радзівіла Рыбанькі,
120-годдзе паэта Язэпа Пушчы, 90-годдзе скульптара Анатоля Анікей-
чыка, 140-годдзе Янкі Купалы і Якуба Коласа, 100-годдзе кампазітара
Генрыха Вагнера, 85-годдзе паэта Міколы Купрэева і іншых. Значнае
месца ў календары займаюць матэрыялы на тэмы выхавання дзяцей і
медиціны, спорту і турызму, прыроды і экалогіі, здаровага ладу жыцця
і правільнага харчавання, падабраныя з улікам сучасных даследаванняў
вучоных. Аматары пазіўнай працы трапяюць неўміручыя вершаваныя радкі
класікаў беларускай літаратуры Якуба Коласа, Максіма Багдановіча,
Паўлюка Труса, Уладзіміра Дубоўкі, Цішкі Гартнага і іншых літаратаў.
Складлі каляндар Алеся Даўгушова і Таццяна Мартыненка.

Барыс Баль, Беларуское Радыё Рацыя.

Ва Універсітэце імя Гілевіча прайшоў ператрус

У прыватным Універсітэце імя Ніла Гілевіча прайшоў ператрус, паведаміў выканануца абавязкаў рэктара Алег Трусаў на сваёй старонцы ў "Фейсбуку". "Забралі некаторыя кнігі з бібліятэкі. Памяшканне апячаталі", - напісаў ён. Універсітэт размешчаны ў раёне Менскага трактарнага завода на вул. Шчарбакова.

У 2017 годзе Менгарвыканкам зарэгістраваў Універсітэт імя Ніла Гілевіча ў якасці структурнага падраздзялення "Таварыства беларускай мовы". Неўзабаве быў зарэгістраваны статут ВНУ, згодна з якім навучанне студэнтаў у перспектыве павінна весціся па 56 спецыяльнасцях. Падчас "Вялікай размовы з презідэнтам" 1 сакавіка 2019 года, у якой удзельнічаў Алег Трусаў, Аляксандр Лукашэнка станоўчы ацаніў стварэнне ўніверсітета.

- То, што вы там - гэта трэба пацікавіцца - універсітэт стварылі самі, не спадзеючыся ні на каго, -

ну, гэта добра, - сказаў А. Лукашэнка. У той жа час ён папярэдзіў:

- Толькі каб гэта быў, Алег, правільны ўніверсітэт. Ну мы ж з табой ужо пражылі нямала часу. Каб рускую мову паважалі і вывучалі.

У студзені кіраўніцтва ВНУ з-за сітуацыі ў краіне спыніла працэс падрыхтоўкі і зацвярдження документаў, неабходных для атрымання ліцензіі Міністэрства адукацыі на навучанне студэнтаў.

- Пасля падзеі у жніўні 2020 года мы проста спынілі ўсе гэтыя справы, усе адносіны з Мінадукацыі, таму што няма сэнсу гэтым займацца, улічваючи сітуацыю ў краіне, - заяў БелаПАН Трусаў. - Будзем чакаць лепшых часоў. Пакуль не зменіца сітуацыя ў краіне, афіцыйна працягваць [працэс атрымання ліцензіі] - пустая справа, бо зразумела, што нічога мы не атрымаем. Але мы спадзяёмся на лепшае, можа, да канца года ўсё зменіца, спадзяёмся на станоўчыя змены... Але праца ёдзе, універсітэт працуе - пішам падручнікі. Плануем за гэты год напісаць тры падручнікі па германістыцы, а таксама выдаць беларускамоўны падручнік па паланістыцы, - сказаў в.а. рэктара.

belarap.by

Беларускамоўная "Рэгіянальная газета" прыпыняе выхад друкаванай версіі

Такую абвестку выданне зрабіла на сваім сайце. "Дарагі чытачы папяровай "Рэгіянальнай газеты"! - гаворыцца ў звароце да чытачоў. - На жаль, нумар за 23 ліпеня па незалежных ад рэдакцыі прычынах вы не атрымаецце. Як і наступныя. Просім у вас прабачэння і спадзяёмся на разуменне сітуацыі".

19 ліпеня ў рэдакцыю не-дзяржаўнай "Рэгіянальнай газеты" ў Маладзечне прыходзілі сілавікі. Тады ж затрымлівалі журналістак Зою Хруцкую і Настасю Уткіну. Таксама ў той дзень прыходзілі дадому да галоўнага рэдактара Аляксандра Манцэвіча. Яго разам з жонкай зvezl на допыт.

"Рэгіянальная газета"

больш за 25 гадоў пісала пра падзеі ў сямі суседніх раёнах Менскай і Гарадзенскай абласцей (Маладзечанскім, Вілейскім, Мядзельскім, Валожынскім, Смаргонскім, Астрасецкім, Ашмянскім).

"Рэгіянальная газета" ўсе гэтыя гады цвёрда трymala беларускай мовы, несучы беларускасць ва ўсе згаданыя раёны, выконваючы па вялікім рахунку місію ТБМ, бо тут, акрамя Валожынскага раёна, структуры ТБМ або спяць, або адсутнічаюць зусім. Цяпер жа, не забягочы наперад, не даючы нікіх ацэнак, можам канстатаваць, што з 23 ліпеня беларускай мовы ў гэтых раёнах стала менш.

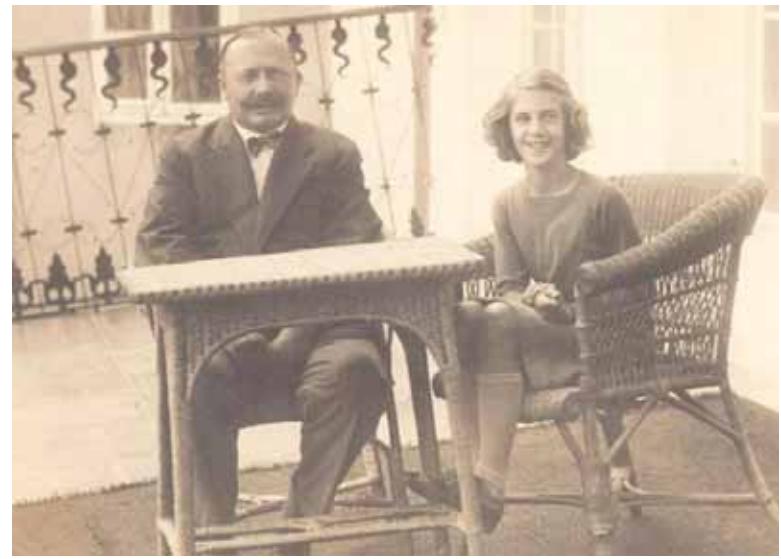
novychas.by

Пайшла з жыцця найстарэйшая прадстаўніца роду Радзівілаў

У аўторак, 20 ліпеня, на 104 годзе жыцця, памерла княгіня Альжбета Радзівіл - дачка перадапошняга гаспадара Нясвіжскага замка Альбрэхта Радзівіла і англічанкі Дораці Паркер Дыкан. Пра гэта паведаміў яе сваік Мацей Радзівіл.

- Пайшоў з жыцця незвычайны чалавек. Сведка некалькіх эпох. Апошні чалавек, для якога замак Радзівілаў у Нясвіжы быў проста домам. Спачувай з мірам, - напісаў у Facebook Мацей Радзівіл.

Альжбета нарадзілася ў Лондане ў 1917 годзе. Альбрэхт Радзівіл адправіў жонку нараджаць у Англію, бо здарылася рэвалюцыя.

Альжбета Радзівіл са сваім бацькам. Фота: belaruspartisan.by

Маленькая Альжбета Радзівіл.
Фота: ljplus.ru

Бацькі працяглі разам нядоўга, і пасля расставання Альжбета жыла разам з маці ў Парыжы, а на вакацыі ездзіла да бацькі ў Нясвіж - да 1935 года, пакуль ён не пайшоў з жыцця.

Пані Альжбета ніколі не жалася на лёс. У яе былі два шлюбы, у першым нарадзіўся сын Альбрэхт Чартарыйскі. Другі раз яна выйшла замуж за дыпламата Яна Тамашэўскага, які да вайны быў амбасадаром Польшчы ў Партугаліі. У гэтым шлюбзе яна таксама нарадзіла сына. Жыла ў Швейцарыі, Партугалії, Англії, шмат гадоў у Францыі. У канцы 80-х пераехала бліжэй - у Польшчу, у Варшаву.

Пасля гэтага Альжбета змагла трэпіць у родныя мясціны толькі ў 1993 годзе. Як здарыўся той візіт, апісаў у сваім кнізе "Беларускія скарбы за мяжой" гісторык Адам Мальдзіс. Ён пазнаёміўся са спадчыннай магнацкага роду ў Лондане.

"Гутарка началася з аўгіна-

вачванняў:

- Вы, бальшавікі, адабралі ў нас Нясвіж, разрабавалі маё масіць, такую пышную малайничую галерэю. Зараз давядзеца вам усё вяртаць нам.

- Памілуйце, княгіня, цяперашні ўрад, незалежная Беларусь, не можа несці адказнасць за зробленое іншай дзяржавай, сталінскай уладай. Ды і каму - "нам"? Наколькі я ведаю, у Радзівілаў дзеянічала вельмі разумнае права маірату: каб не драбніць маё масіць, не спрадажаць канфлікты, уся ўласнасць па спадчыне пераходзіла ў рукі старэшага сына ці старэшага мужчыны ў родзе. Менавіта гэта даволіла Радзівілам сканцэнтраваць незлічоныя багацці. Зараз, ведаю, таякі права - у Антонія Радзівіла, які жыве дзесяці недалёка ад Лондана, але і яны сёння чыста намінальныя, этикетныя. У той жа Польшчы, на якую вы спасылаецца, маінацкія латыфунды, скажам, Нябораў, застакоца ў руках дзяржавы.

- Дзе ж тады справядлівасць?

- А дзе ж тады логіка? Дапусцім, адбудзеца цуд і вам асабіста вернуць Нясвіж. Што вы з ім зробіце? Рэстаўруце замак, адродзіце музей? Гэта сёння па плячы толькі дзяржаве.

- А нам тады што застакаецца?

У маладосці Альжбета была вельмі прыгожая. Фота: arhiv

- А вам застакаца садзейнічай, дапамагаць. Менавіта такіх погляду прытрымываецца Антоні Радзівіл. Дарэчы, я перапісваюся з ім...

Апошні яе візіт у Беларусь адбыўся ў 2009 годзе. Тады 93-гадовая княгіня разам з іншымі прадстаўнікамі роду Радзівілаў наведала родныя мясціны: Нясвіж, Мір, Паланечку і Ішкалдзу.

- Эта вялікая ганбна, што вы ў Беларусі не гаворыце па беларуску... Я адмыслова прыслухоўваюся ўжо колькі дзён... Ведаец, калі б нас не пагналі адсюль у 1939-м, я сёння размаўляла б па-беларуску. Бо мой бацька з нясвіжцамі размаўляў выключна па беларуску, - казала яна падчас візіту.

Альжбета Радзівіл дапамагала рэстаўратарам Нясвіжскага замка, бо памятала, як ён выглядаў у часы яе дзяцінства.

Паводле СМІ.

Альжбета Радзівіл у Нясвіжскім касцёле. Фота: belarus.by

**На 64-м годзе памёр
пісьменнік і выдавец
Уладзімір Сіўчыкаў.
У яго быў
каронаўрус**

Развітанне з творцам пра-
йшло 22 ліпеня.

Паводле ягонага калегі Алес-
ся Аркуша, да таго Уладзімір Сіў-
чыкаў наракаў, што вельмі цяжка
перажыў каронаўрус, бо мае цук-
ровіцу. Яму надзвычай цяжка
было перасоўвацца, быў агульны
кепскі стан.

Уладзімір Сіўчыкаў нара-
дзіўся 3 траўня 1958 года ў Жодзіне.
Пісьменнік, перакладчык, мастак,
выдавец.

Скончыў педагогічнае ад-
дзяленне Менскай мастацкай ву-
чэльні. Працаўнік настаўнікам маль-
вания і чарчэння ў Траянаўскай ся-
рэдняй школе Барысаўскага раёна.

Пасля службы ў войску быў
мастаком-афармляльнікам у Менскім
палацы чыгуначнікаў. У 1981 годзе
паступіў на філалагічны факультэт
БДУ, удзельнічаў у згуртаванні "Бе-
ларуская Майстроўня". Падчас вуч-
обы праходзіў стаж у Тбліскім дзяр-
жайным універсітэце, вывучаў гру-
зінскую мову і літаратуру.

Пасля атрымання дыплома
працаўнік рэдактарам аддзела літа-
ратуры і мастацтва, адказным са-
кратаром часопіса для дзяцей і пад-
леткаў "Бярозка". З 1990 года - прэзі-
дент Беларускай асацыяцыі дэтэктыў-
нага, прыгодніцкага і палітычнага
рамана, з 1994-га - дырэктар выда-
вецтва "Радыёла-плюс". З пачатку
нулявых як індывідуальны прад-
прымальнік займаўся ўласнай выда-
вецкай спраўай.

Удзельнік літаратурна-гра-
мадскага таварыства "Тутэйшыя",
сябр Саюза беларускіх пісьменнікаў,
Беларускага ПЭН-цэнтра, Беларус-
кай асацыяцыі журналістаў.

У друку выступаў з 1982 го-
да. Аўтар кніг апавяданняў і п'ес
"Гульня ў тастамант", кніг прозы
"Лісты да брата", "Бювар", "Уладзевы
гісторы", кнігі паэзіі "Высакосны
год", кніг вершаў дзецим "Кошык Ве-
лікодны", "Багоўка".

Укладальнік і адзін з аўтараў
альбомаў "Жодзінцы. Жывапіс. Гра-
фіка. Мастацкае слова", а таксама
"Рыцары Пагоні і Арла". Укладаль-
нік зборнікаў дэтэктыўаў "Кінжал
з крыламі" і "Карона Вітаўта Вялі-
кага".

У перакладзе Уладзіміра Сіў-
чыкаў з грузінскай мовы на бела-
русскую апублікованы раман Надара
Думбадзэ "Закон вечнасці", шэраг
вершаў і паэмай у "Антологіі грузін-
ской паэзіі" ў 2 тахах.

Аўтар творчых партрэтаў
беларускіх і замежных мастакоў - Ві-
нцэнта Ван Гога, Язэпа Драздовіча,
Аляксея Марачкіна, Івана Міско,
Ігара Рымашэўскага і іншых.

Вечная памяць.

Не стала спадарыні Сафіі, гаспадыні "Беларускай гасцёўні"

21 ліпеня патэлефанавала
спадарыня Святлана Маразевіч і
паведаміла сумную навіну - пайш-
ла з жыцця наша цудоўная і сціплая
спадарыня Сафія. Літарална па-
тара месяцы таму мы ўсе разам
адзначылі яе 90-гадзін. З нагоды
юбілею пра яе быў надрукаваны
артыкул у "Нашым слове" №23 за
9 чэрвеня 2021 года. Прайшло
колькі дзён, і я выпісаў на другое
паўгодзі з сабе і спадарыні Сафії
"Наша слова", потым пару разоў
размаўлялі з ёй па тэлефоне... і
неяк нечакана хутка прыйшла сум-
ная навіна... сыну Алесю выказаў
шчырыя спачуванні, а ў самога
нешта падтасчыла знутры... хоць
апошнім часам стараліся менш
кантактаваць, асабліва да юбілею,
ці захоўваць нейкую дыстанцыю,
а тут у сп. Сафія выявілася сёр'ёзна
проблемы з лёгкімі ...

... Спадарыня Сафія нара-
дзілася 7 чэрвеня 1931 года ў в.
Хамякі каля Свіслачы Гарадзен-
скага раёна. Мама і тата спадарыні
Сафіі прыгожа казалі па-белару-
ску, і любоў да мовы была за-
кладзена з дзяцінства. У Свіслаш-
кай школе вучылася па-белару-
ску. Скончыла педвучылішча, дзе
у гарадах беларуская мова была
выціснута метраполій і заменена
на рускую. Дазвол беларусам па-
куль яшчэ быў дадзены на выка-
рыстанне роднай мовы ў сельскіх
школах, але і там знаходзіліся
"шляхетныя людзі" на адмініст-
рацыйных пасадах навучальных
установ, якія спінім мозгам для
павышэння па кар'ернай лесвіцы
адчувалі правільны подых Усходу.
Пазней сп. Сафія вучылася на вя-
чэрнім аддзяленні Гарадзенскага
педінстытута, дзе ў 50-я гады вы-
крывалі і садзілі ў турмы за род-
ную мову беларускіх выкладчы-
каў-патрыётаў. Працаўнік настаў-
ніцай у школе, потым у музеі гіс-
торы рэлігіі, там пазнаёмілася з
географам, рэстаўратарам Ула-
дзімірам Кіслым, які параўн-
паступова перайсці на беларускую
мову. Пазней да беларускай мовы
далучыліся іншыя супрацоўні-
кі музея, але спачатку сп. Сафія,
працујочы там прыбіральшчыцай
і наглядчыцай, амаль адзінай вы-
ручала экспкурсантаў з Польшчы і
Пецярбург, якія замаўлялі эксп-
курсі ў музеі рэлігіі па-беларуску.
Спадарыня Сафія актыўна навед-
вала культурныя беларускія мера-
прыемствы ў горадзе, хадзіла ў
клуб "Паходня", пазней - на заняткі
УЗВ, любіла турыстычныя ванд-
роўкі, экспкурсіі па старажытнай
Городні... Падтрымлівала цёплья
адносіны з гарадзенскімі акты-
вістамі, якія любілі мову і гісторыю
свайго краіны. Шмат чытала, слу-
хала перадачы па радыё і тэле-
бачанні на канале "Культура",
нават нешта занатоўвала. Лічыла,
што дзяржава Беларусі па-
вінна будавацца на беларускім
моўным падмурку, інакш не змо-

25/10/2011 12:

жа доўга існаваць... і на гэ-
тым падмурку варта буда-
ваць беларускі дом.

Спадарыня Сафія заў-
сёды запрашала праводзіць
Рады ТБМ у нефармальны
хатній абстаноўцы. Радныя
Таварыства беларускай мовы
прыносялі ў "Беларускую
гасцёўню" свае падарункі,
дапамагалі гаспадыні пры-
гатаваць розныя сувязі. Су-
стракаліся на Радуніцу, свят-
кавалі Дзень роднай мовы,
сустракаліся ў час прыезду
цікавых гасцей і пасля агу-
льнагарадскіх мерапрыем-
стваў. Спадарыня Сафія ні-
колі не называла ўласных погля-
даў, старалася кожнаму дагадзіць,
любіла паназіраць за цікавымі бя-
седамі, зрэдку нешта прапаноўва-
ла сваё, наведвальнікі чыталі вер-
шы любімых паэтаў, амбяркувалі
іх, спявалі беларускія песні, глядзе-
лі відэазапісы культурных падзе-
й, відэазапісы народнай нашых ся-
броў. Тут бывалі беларускія пісьмен-
нікі, навукоўцы, музыканты, паз-
ты, дактары, настаўнікі....

... У пятніцу, 23 ліпеня з
раніцы выдаўся выдатны сонечны
дзень, родныя і сябры з жывымі
кветкамі ішлі да Уладзімірской
царквы, якая стаіць каля першай
беларускай чыгункі Варшава-
Санкт-Пецярбург, каб развітаца
са спадарыні Сафіяй. Большая
частка людзей вырашила право-
дзіць яе да месца спачыну ў Сві-
слач, дзе пахаваны на ўзызвышаным
месцы могілак яе родныя - До-
льскія, Лашакі. Адмыслова на
развітанне прыехаў з сям'ёй сп.
Юрась Мацко, у якога сын сп.

Сафіі Алесі некалі вучыўся кава-
льскому майстэрству. У часы раз-
вітання з нашымі бліzkімі сяб-
рамі, акрамя спеву "Магутны
Божа" ўдзельнікаў хору "Баць-
каўшчына", з'явілася традыцыя
чытаць верш Яўгена Петрашэвіча
"Хаваюць сёння беларуса", які
ведаюць і чытаюць таксама ў ін-
шых гарадах краіны:

*Хаваюць сёння беларуса -
Часцінку роду маяго.*

А колькі ў краі палягло,

О, Господзі Ісусе!

Хаваюць сёння беларуса,

І стала мени на аднаго.

Паплачуць людзі ... Памалося

За супакой душы яго.

Хаваюць сёння беларуса,

Як зерне сеюць па ролі,

І як яно: як не раструшяць -

Не ўзродзіцца ўжо на зямлі.

Хаваюць сёння беларуса ...

А можа сеюць на влкі?!

І па-славянску з правае руکі

Замелькі сыпнуць

на трывы жменькі.

Заб'юць ў труну па два цвікі ...

*Хаваюць сёння беларуса,
А можа сеюць на влкі?!
О, Господзі Ісусе,
Будзь міласціў,
Дапамажы
Душы яго спакой знайсці!*

Верш гарадзенскага кам-
пазітара і паэта Я. Петрашэвіча,
карэкцыя са скартам 2021 г. па-
эта I. Будніка (верагодна, упер-
шыню прагучала на пахаванні А.
Цыхуна ў сакавіку 2005 года.)

Пасля развітання на могіл-
ках і вяртання ў Гарадню, у кавяр-
ні "Верас" усё дзяліліся ўспамінамі
пра цудоўную матулю, бабулю,
сяброўку. Было вельмі шмат вы-
казана ўдзячных слоў на яе адрас
ад родных і сяброў, слёз, бо і род-
ныя, і сябры даведаліся шмат
новага пра сп. Сафію, яе дуўгае
жыццё насычанае шматлікімі і
цікавымі падзеямі. Кіраўнічка
хору "Бацькаўшчына" Вера Кун-
цэвіч распавяла пра свайго сына,
якога дапамагала выхоўваць сп.
Сафія, калі яна шмат рэпэціравала
са сваім хорам, таму дасягненні
хору - гэта і яе вялікая заслуга.

Сціплая Ніна Шаставіцкая і іншыя
ўдзельніцы хору плакалі пасля
шчымлівых расказаў выступоў-
цаў, у якіх сп. Сафія праявіла свае
нейлепшыя чалавечыя якасці, не-
каторыя з якіх перадаліся і сыну, і
ўнучцы. Яна сапраўды шмат каму
у цяжкі час замяняла нашых ма-
туль, якія адышли ў вечнасць. Ад-
начасова сп. Сафія захавала ясную
памяць і выдатна арыентавалася
у гарадзенскім грамадскім жыцці,
цікавілася і замежнымі наві-
намі....

Шкада, што мы больш не
наведаем гаспадыню "Беларускай
гасцёўні" з цудоўнай і сціплай
усмешкай у гарадзенскім мікра-
раёне "Людзі на балоце". Няхай
легкай будзе родная зямліца ў
родным знакавым месцы, дзе
Свіслач з левага боку злучаецца з
Бацькам-Нёманам...

Сябры Гарадзенскага ТБМ
выказваюць шчырыя спачуванні
родным і сябрам спадарыні Сафії!
Вечная памяць!

Алесь Крой.

(Працяг. Пачатак у папярэднім нумары.)

v

Цётка, Ларыса Геніош,
Зоська Верас, Дземідовіч Надзея -
З галоўных постасцяў
беларускага духоўнага іканастасу.

***

Бог пасылае Айчыне
Такіх жанчын
Як прыклад і для мужчын таксама.

***

Сумленныя працаўніцы Бога
На ніве святой і знявеченай
Беларушчыны.

***

Іх вока і сэрца ніколі
Не абміналі ўвагай таго,
Што сутнасць Айчыны складала.

***

Слёзы Айчыны - у іх сэрцах,
Слёзы, якія павінна выцерці
Геройскім жыццём сваім.

***

Прысутнасць такіх жанчын
На зямлі
Аблігчае Айчыны лёс.

***

Яны ведалі, помнілі ёсё,
Каб паведаць Сусвету
Пра сутаргі Беларусі.

***

Іх спадзвесы на Бога
Мелі працяг у іх герайчных
Жыццях.

***

Рубцы на сэрцы Айчыны
Сышліся, адбіліся
На сэрцах спагадных іх.

***

Айчына! За трагічны лёс -
І твой, і мой
Шчэ больш цябе люблю.

***

Да супраціву Айчыны
Яны далучалі свой супраціў,
А часта і пачыналі той супраціў.

***

Сярод жанчын,
Больш шчодрых і спагадлівых,
Чым беларускі, не так і многа ў свеце.

***

Беларусь - жаночага роду,
Яна ім - сястра і маці...
Дык ці не ім яе ратаваць?!

***

Яны не сыходзілі
ў пустэльніцы, у самотніцы,
Айчыны лёс
Падзялілі яны.

***

Правалу ў любові
Да Айчыны, да роднага краю
У такіх людзей не бывае.

***

За спінамі іх - Скарэна, Цяпінскі, Будны,
За імі няскораная
Беларусь.

Паэма-Эс

Яўген Гучок
Неразвітанне з Радзімай

Як у сэрцы не мець любові
Да такіх мужчын-патрыётаў,
Як Багушэвіч, Чаховіч, Купала, Колас,

***

Багдановіч, Гарэцкі, Тэраўскі, Гарун,
Краўцоў, браты Луцкевічы, Шантыр,
Эпімах-Шыпіла, Доўнар-Запольскі,

***

Карскі, Ластоўскі, Ішакаціхін, Лёсік,
Захарка, Абрамчык, Ігнатоўскі,
Галубок, Буйніцкі, Уласаў,

Смоліч, генерал Аляксееўскі, Езавітаў,
Лістапад, Замоцін, Прышчэпаў,
Дудар, Улашчык і многіх іншых.

***

А як не ўзгадаць
княгіню Анастасію Слуцкую,
Палкоўніка Эмілію Плятэр,
Дачку Дуніна-Марцынкевіча Камілу
і іншых ?!

***

Збалелыя душы суграмадзян
Такія жанчыны лекуюць
Праз іх вяртанне да Бацькаўшчыны.

***

У іх служжні Айчыне
Не было і быць не магло
Ніякіх прабелаў.

***

Яны прымалі промні табуіраванага
Беларускага сонца
І щодра дзяліліся з іншымі.

***

Разумным, рыцарскім беларусародзіцам
Шырока расчынена брама
У ГУЛАГ.

***

Жанчына ў ГУЛАГу, за дротам
Была прыкладам мужнасці
і духоўным апрышчам
І для паняволеных мужчын.

***

І цяжкая работа, фізічная
Была пад сілу ім;
Не нішчыла душы патэнцыял.

***

Жывая душа за кратамі - нязломная,
Яна не ў мане,
Не ў падлізніцтве.

***

Было дарэмна іх перавыхоўваць
На знямогу і на абыякавасць
Да Бацькаўшчыны мілай.

***

Сэрцы паняволеных патрыётаў
Памяталі Беларусь-Айчыну
І марылі там сустрэцца.

***

І пошту супраць іх падключалі,
Патрыятычнае ліставанне перарывалі...
Але...

Iх, не атручаных духоўна,
Не раз атруціць фізічна
Імкнуліся.

У лёсе драматычным іх
Былі ім абрэгам
Творцаў Айчыны.

Такія ад пякельнага лёсу свайго
Не адмаўляюцца,
Не перакрэсліваюць яго.

Такія жанчыны -
Фартуна на паратунак
Для Беларусі.

Віхуры ніякія іх не зламалі,
Наадварот, духоўна
Умацавалі іх.

Яшчэ ў пры жыцці -
Яны нібы абеліскі
Жывыя.

Шчаслівы той,
Хто быў у духоўным кантакце з імі...
Заблудшы, да Айчыны паварочваўся ён.

У целе такіх жанчын -
Годных мужчын-герояў
Дух.

Яны - і маці, і сёстры, і сяброўкі
Для тых, хто Беларусь нашу
Любіць.

А іх слёзы, гаручыя слёзы
Па Айчыне былі
Пераважна.

Яны, да ўсяго, - і эстэткі:
Для іх зоркі начнога неба
Былі часам пчолкі на кветках і наадварот.

Не меней, чым зоркі ў небе,
Кветкі любяць такія жанчыны,
Яны з тымі кветкамі размаўляюць.

Яны адрознівалі капяжы
Ад цокату конскіх капытатаў
Коннікаў-заваёўнікаў.

Яны песняю сталі ў народзе,
Які не прышыблены, не зманкрутаваны,
Які не ў аброзі, не ў загарадзі.

Хто з імі ў стваральнym кантакце,
Таму ў Беларусі нябеснай
Месца - гарантавана.

У іх і сэрцы,
І руки -
Беларускія.

Патрыёт і на адчужанай тэрыторыі
Яго Бацькаўшчыны
Застаецца на ўсё жыццё патрыётам.

Калі табе, мой суайчыннік,
Не падвяло сустрэцца з жанчынамі гэтымі,
Чытай іх кнігі ўважліва.

Яны нам пакінулі кнігі свае -
Навігатары для гарставання
Беларускага духу.

Любы радок іх твораў -
Сведчанне палымяной любві
Да Айчыны і яе сыноў і дачок.

У адрозненні ад многіх,
Для народа пішучых,
Яны нікому не затуманівалі розум.

Адраджэнскі іх почырк - нелакіраваны,
Палохаў і палохае
Розных нечысціццаў і здрайцаў.

Чытаюць іх духаўздымныя кнігі -
Мужнеюць
Нашчадкі вялікіх беларускіх жанчын.

І для дзіцячай душы
Ёсць айчынны агенчык
У іх нязмушаных творах.

Іх кнігі - не проста кнігі,
А захавальніцы часу
І неспрыяльных умоў для беларушчыны.

Бывае: даруем, але
Не забываем...
Свяшчэнная памяць Айчыны!

VI

Айчына - не лёгкая ноша;
І хто яе панясе?!.
Былі і будуць і годныя жанчыны...

Нялёгка, ой як нялёгка сябе пачуваць
Сярод аслупянетых сучаснікаў -
Суайчыннікаў.

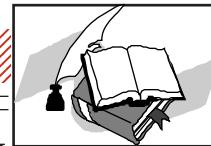
Невымерна цяжкая ноша сланова
Для мураша,
Але...

Самы надзеіны саюзнік
У Айчыны -
Яе патрыёты і патрыёткі.

Цень патрыёткі -
Сонечны зайчык
На тле беспамяцтва і баязліўства.

Кім і чым
Ганарыцца яшчэ Беларусь?!.
Патрыётам і дзеямі іх.

З Айчынай не фліртуюць;
Яе - ці любяць,
Ці яе для кагосьці - няма.
(Заканчэнне ў наступным нумары.)

Яркая зорка ў музичнай прасторы Бацькаўшчыны

Юбілей адзначыў на гэтым тыдні найвыбітны беларускі артыст новага часу, мультиінструменталіст і кампазітар Зміцер Вайцюшкевіч, адзін са стваральнікамі і ўдзельнікамі знакавых для сучаснай беларускай музыкальной культуры праектаў: "Я нарадзіўся тут", "Народны альбом", "Святы вечар", "Бывайце здаровы", аўтар больш за 20 альбомаў найлепшай беларускай музыкі і спеваў, лаўрэат Рок-каранацый у намінацыі "Спейная пазэзія" і іншых, лаўрэат прэміі "За свабоду думкі" імя В. Быкава.

З. Вайцюшкевіч нарадзіўся 20 ліпеня 1971 года ў г. Бярозаўцы Лідскага раёна Гарадзенскай вобласці. Яго родныя шмат гадоў працаўалі на знакамітым шклозаводзе "Нёман". Будучы спявак скончыў Лідскае музычнае вучылішча і Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтва па класе кларнета (1995) і музычнае вучылішча імя Глінкі па класе вакалу.

Артыст чэрпае моц і энергію ў прыродзе Наднёманскага краю, праводзіць шмат часу на сваіх хутарах Вайцюшкі, прытрымліваеца здаровага ладу жыцця ў сугуччы з лесам і ракой, развівае сваю аграсядзібу і ладзіць там рэгіянальныя фестывалі музыкі і пазэзіі "Салаёў" і іншыя.

Яго лепшыя велічныя песні "Нё-

Зміцер Вайцюшкевіч плённа супрацоўнічае з еўрапейскімі суперзоркамі, запісвае складанкі на вершы польскіх, шведскіх і чэшскіх паэтаў, праспіваў пераствораныя па-беларуску народныя японскія песні. У 2016 годзе ён выступаў у Чэхіі разам з папулярным бардам Ярамірам Нагавіцам.

Новы дыск песень спевака на вершы Аляксея Пысіна "Вясёлка над плёсам" выйшаў у 2020 годзе. У ім артыст, як і

ман", "Дзе мой край", "Бывайце здаровы", "Наш сцяг" сілкуюць дух беларусаў.

Свядома абраўшы ў маладосці нацыянальны накірунак у творчасці, у пастаянным руху і развіцці праз удзел у гуртках "Палац" і "KRYWY", Зміцер Вайцюшкевіч выйшаў на шлях сольнай кар'еры і наладзіў плённае супрацоўніцтва з класікамі беларускай пазэзіі - Рыгорам Барадулінім і Генадзем Бураўкіним, Уладзімірам Някляевым, і сучаснымі творцамі - Леанідам Дранько-Майсюком і Алемем Ліпаем. 20 гадоў тому ён стварыў свой непаўторны калекцыйны "WZ-Orkiestra" з адукаваных і таленавітых музыкантаў.

Творчы дыяпазон артыста даволі шырокі і ахоплівае вядомыя нацыянальныя гімны, патрыятычныя песні, балады, гарадскі шансон, спейнуюю пазэзію.

Э. Дзвінская,
фота аўтара і А. Лявы.

дзесяць гадоў тому ў праекце "Мой сябра Анёлак", звярнуўся да дзіцячай тэматыкі. Быў створаны анимацийны кліп з записам дзіцячых песен.

У 2010 і 2018 гадах выдавецтва "Кнігазбор" пры ўдзеле музычных крытыкаў А. Мяльгужа, В. Мартыненкі, З. Падбярэзскага, С. Будкіна, журналісткі М. Скоблы, Э. Дзвінскай і іншых выпускала зборнік "Беларускае слова ад спеву", прысвечаны багатай творчай дзейнасці артыста.

Кніга знаходзіцца ў зборах Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, а таксама ў музычных і краязнавчых аддзелах бібліятэк Гародні і Віцебска, у бібліятэках Лідскай музычнай вучэльні і Бярозаўскага Дома культуры.

Э. Дзвінская,

ЗША і Германія дамовіліся наконт "Паўночнага струменя - 2"

Злучаныя Штаты і Германія дамовіліся аб завяршэнні праекту "Паўночны струмень - 2" без уядзення амерыканскіх санкцый.

Пра гэта заявіла намесніца дзяржсакратара ЗША Вікторыя Нуланд. Падбязнесці пагаднення абвесціць пазней. Нуланд паведаміла толькі некаторыя з іх.

Паводле слоў Нуланд, Вашынгтон і Берлін будуць дамагацца падаўжэння дамовы пра транзіт расейскага газу праз Украіну на 10 гадоў. Тэрмін цяперашняга пагаднення мінае ў 2024 годзе.

Нуланд адзначыла, што ЗША і Германія будуць імкнунца зніць эканамічную залежнасць Украіны ад транзіту і паставак расейскага газу. Акрэсна таго, нямецкія ўлады будуць дамагацца санкцый у дачыненні да Масквы, калі Расея будзе выкарыстоўваць энергарэсурсы для ціску на іншыя краіны. Украіна атрымае ад Берліна і Вашынгтона фінансавую падтрымку на дыверсіфікацыю краініц энергарэсурсаў.

Тым часам кіраўнік МЗС Расеі Сяргей Лаўроў, каментуючы дамову ЗША і Германіі наконт "Паўночнага струменя - 2", сказаў, што "любая пагроза санкцый - новая, старая або бягучая - не можа быць прымальнай, паколькі іх можа ўводзіць толькі Рада Бяспекі ААН".

Пасля таго як Вашынгтон афіцыйна пацвердзіў існаванне дамоўленасці з Берлінам па "Паўночным струмені-2", Берлін паведаміў, што Ангела Меркель патэлефанавала прэзідэнту Расіі. Гаворка ішла пра Украіну і транзіт газу

"Тэлефонны званок быў звязаны з

выкананнем менскіх дамоў пра мірнае ўрэгулюванне канфлікту на ўсходзе Украіны. Абмяркоўваліся таксама такія пытанні энергетыкі, як транзіт газу праз Украіну і трубаправод "Паўночны струмень - 2", - гаворыцца ў паведамленні ўрада ФРГ.

У паведамленні на сайце Крамля звесты гутаркі перададзены больш дэталёва. Прэс-служба расейскага прэзідэнта паведаміла, што Путін выказаў спачуванні Меркель у сувязі з паводкамі на заходзе Германіі, а нямецкі канцлер у адказ "выказала надзею, што ў самы найблізкі час удасаць справіца з ляснымі пажарамі ў Якутыі".

Пасля гэтага Меркель і Путін перайшлі да абмеркавання "Паўночнага струменя - 2".

"Лідары здаволены падыходзячым да завяршэння будаўніцтвам газаправода "Паўночны струмень - 2". Прэзідэнт Расіі адзначыў паслядоўную прыхільнасць германскага боку да рэалізацыі дадзенага праекта, які носіць вылучна камерцыйны характар і накіраваны на ўмацаванне энергабяспекі Германіі і Еўрасаюза. Ангела Меркель пайнфармавала пра вынікі абмеркавання сітуацыі вакол газаправода падчас нядыўніх перамоў з прэзідэнтам ЗША Джозафам Байдэнам у Вашынгтоне. Уладзімір Путін даў адпаведныя каментары", - гаворыцца ў паведамленні Масквы.

Таксама ў рэлізе Крамля гаворыцца пра Украіну. У прыватнасці, Путін "звернуў адмысловую ўвагу на прыняты Вярховай радай адкрыта дыскрымінацыйны закон "Пра карэнныя народы Украіны".

Паводле СМИ.

Перамога ў намінацыі "Тэатральная лялька" на "Славянскім базары"

З 15 па 18 ліпеня лідскія майстры аддзела рамёстваў і традыцыйнай культуры ДУ "Лідскі раённы цэнтр культуры і народнай творчасці" з калегамі з Іўеўскага раёна мелі гонар прадстаўляць дэлегацыю Гарадзеншчыны на XXX Міжнародным фестывалі мастацтваў "Славянскі базар" у Віцебску.

Адметнасцю фестывалю стаў удзел у міжнародным свяце-конкурсе майстроў народнай цацкі і лялькі "Забава" супрацоўніцы аддзела рамёстваў і народнай творчасці Ірыны Дыдышкі.

- У гэтым конкурсе змагалася ўпершыню, - дзялілася ўраджанням імірыны. - Акрэсна прадстаўлення дамашнія калекцыі, трэба за пэўны тэрмін часу зрабіць практычную работу. Творчай задумкай стала батлеечная лялька: хітры і гарэзлівыя чорцікі, які накрыўся плашчом манаха. Вельмі прыемна, што журы высока ацаніла выстаўку лялек з дамашнія калекцыі. Гэта рэгіянальна-этнографічныя вобразы, міфалагічныя персанажы, батлеечныя лялькі. А вынікам спаборніцтва стала перамога ў намінацыі "Тэатральная лялька" - Дыплом I ступені! Усё так добра атрымалася, дзякуючы падтрымцы і дапамозе маіх калег!

Сёлета майстрыхі з Ліды здзіўлялі мясцовых жыхароў і гасцей горада асноўнымі накірункамі рэгіянальнага рамяства. Каляя выстаўкі-кірмаша завіхалася майстары па ткацтве Валянціна Сільвановіч. Увагу людзей прыцягвалі традыцыйныя белаўзорыстыя ручнікі Панямоння, сурвятыкі з карункамі, рознакаляровыя ходнікі, палатняныя мужчынскія і жаночыя сарочки з тканымі ўзорамі, паясы, торбачкі, керамічныя цацкі, свістулькі і іншыя вырабы.

Наши кар.

Зоф'я Кавалеўская

Гісторыя Лідскага паўстання: успаміны пра Людвіка Нарбута*

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

У сярэднім аддзел Нарбута стала на-
лічваў 150-180 чалавек. І з гэтай невялікай
жменькай людзей ён не мог сам напасці на
значна больш колькаснае рэгулярнае мас-
коўскае войска, лепш узброеное і здольнае
у любую хвіліну ўзмацніцца.

Памяць пра дзея Нарбута для воль-
насці Айчыны, якую ён так горача любіў з
самага дзяцінства, застанецца ў людскіх сэр-
цах навечна і будзе абуджаць вялікую пава-
гу да гэтага чалавека. Боль і горыч ад рас-
чаравання ў грамадстве з-за няспраўджа-
ных надзеяў былі прычынамі згасання паў-
станцага руху. Нарбута падазравалі ў тым,
што пад Дубічамі паддаўся апатаў і абыя-
каласці. Вусны прасякнутыя жалем, асу-
джалі яго за брак энергіі і ўпадак духу.

Гэта былі недарэчныя і беспад-
стаўныя абвінавачванні. Пра супрацьлеглае
сведчыць тое, што Нарбут даслаў Віславу
праз свайго брата Балеслава загад падрых-
таваць харчаванне. Планы і праекты, да-
сланы праз сястру Манчунскую ў ту памя-
тную ноч за некалькі гадзін перад апо-
шнім бітвой, у якіх ішла гаворка пра неаб-
ходнасць сыходзіць у лісі пад Гародню;
нарэшце, напісаны за тры дні да смерці ліст
да сваёй жонкі, поўны надзея на будучыню.

Гэты ліст, захаваны ў "Таварыстве
сяброў навукі" ў Вільні і прыводзім яго тут
даслоўна:

"Мая найдаражэйшая каствоў-
насць!"

Дзякую табе за памяць пра мяне.
Ліст з-пад тваёй каханай ручкі, напісаны
Толем (-) дайшоў да мяне і вялікай рада-
сюю напоўніў маё прагнае сэрца навінамі
пра маю наймілайшу котачку. Я ўжо
засумніваўся, што ты мяне кахаеш, але
Толя запэўніў, што памятаеш пра мяне і
передаеш, што кахаеш яшчэ мацней! Гэта
мяне вельмі цешыць і дадае сілы выносіць
пакуты дзеля Айчыны і цябе, мая Амелія!
Бясконца рады, што тваё здароўе, мая
маленькая, паляпшаецца. Я таксама не
магу наракаць. Як там Пятрушак і Ула-
дзюшак (-) і их прыяцелька Жалігоўская -
(слова нечытальныя), айцу Серафіну, сп.
Софію, сп. Карнэлю перасылаю найлепшыя
пажаданні. Цалую дзетак, а цябе мая най-
мілайшая, найдаражэйшая, цалую мільён
разоў і моцна аddyмаю. Часта думаю,
мару і сумую па табе. Бог ласкавы, Маці
Яго Святая, што апякуеца над нашай
Літвой, можа дазволяць яны дачакаца
той ішаслівай хвіліны, калі зноў будзем
разам і будзем буркаваць і любіць адзін
аднаго, дзякаваць Тварцу Наўясшэйшаму
за ласкі Яго святых.

Сумна мне, што павінен перарваць
мае крамзолі, таму што маю толькі ліч-
ныя хвіліны.

Твой моцна кахаючы і сардэчна
прывязаны да сваёй найдаражэйшай
ЛЮДВІК.

1 траўня (19 красавіка).

(-) Тэадора Манчунская

(-) пасынкі Людвіка Нарбута."

Людзі ў Лідскім павеце яшчэ доўгі
час не хадзелі верыць у смерць Людвіка Нар-
бута і спадзяваліся на яго вяртанне. Гэтыя
надзея з'явіліся на падставе розных легенд,
якія апявалі чарадзейскую сілу Нарбута, для
якога нічога немагчымана. Многія з

гэтых легенд забыліся або стацілі свой пер-
шасны змест. Перакажу адну, якая з'явілася
праз некалькі гадоў пасля смерці Нарбута,
імя якога народ не мог забыць і звязаў з
рознымі датычнымі да яго з'явамі. Легенда
гэтая захавалася да цяперашніх часоў і гу-
чыць так:

"Скульптур Хрыста было трэ-
бода - у Вільні на Антокалі, другая - у Дубі-
чах, у касцёле, трэцяя - недзе ў сцвеце,
невядома дзе зараз валарадарыць. Нарбут
не загінуў, але пайшоў у свет шукаць
ка-
ралеўства трэцяга Хрыста, а як знойдзе,
дык прыдзе разам з ім адпомісці за ўсе
крыхі і забярэ тады з Начы⁴⁷ фігуру дру-
гога Хрыста".

Праўдападобна гэтая легенда з'явіла-
ся ў 1869 годзе, і яна патрабуе пэўнага
тлумачэння. У 1869 годзе быў разабраны
моцна знішчаны пад час паўстання стары
касцёл у Дубічах, а фігуру Хрыста, якая
лічылася пудадзейнай, ксёндз Гінтаўт пера-
нёс да касцёла ў Начы.

Гэта быў балесны ўдар для тамтэй-
шых людзей, таму што трацілі іх адроз і
свой стары малітоўны дом і свайго Хрыста,
каля стоп якога ад дзядоў і прадзедаў пакор-
на схілялі галовы, шукаючы дапамогі і су-
цяшэння ў кожнай бядзе і смутку.

Смерць Нарбута, разбурэнне касцёла
у Дубічах, перанос так горача шанаванай
фігуры Хрыста, злучыліся ў людскім уз-
ліненні ў адзінай цэлае, на фоне якога склалася
легенда, прыведзеная вышэй, поўная ціхага
болю і яшчэ нязгаснай надзеі.

Мноства песені і вершаваных тво-
раў пра Нарбута курсіравала тады ў Лідскім
павеце, але на жаль бальшыня з іх згубілася
з людской памяці і страчана незвартна. Гэ-
тыя пазмы і песні склаліся ў людскіх сэрцах
і ў пэўнай ступені яны характарызовалі
тагачасную эпоху і тагачасны падзеі. Ні-
чога з таго, што дайшло да нас і што зараз
маем пад рукой, не падлягае друку.

Таксама адразу пасля паразы пад
Дубічамі быў напісаны гімн у гонар Нар-
бута. Самаробныя вершаваныя радкі, не
заўсёды гладкія, з журботай апявалі гер-
аічную смерць яго і іншых палеглых, пераліч-
валі ўсіх пайменна і характарызовалі кож-
нага. Гэта быў плач над магілай камандзіра
і над усёй Лідскай зямллёй. Праўдападобна,
твор нарадзіўся ў шляхецкім доме і з піет-
татом захаваўся да сёння.

Палова веку ўцяклі з тых часоў!... І
хочь рэха падзея прыгасла, адзываецца
ящчэ калі-нікі не толькі ў сядзібных дамах,
але і ў сялянскіх хатах. Трэба яго толькі умесьці
выкликаны.

Раздел XIII

Жменька выжывшых. Напад пад
Ганелькамі. Чароўнае ўратаванне
Паплаўскага. Призначэнне
Парадоўскага - "Астрогі". Пакаранне
здраднікаў, розныя версіі. Астрога або
Віславу. Андрыёлі.

Пасля паразы пад Дубічамі частка
рассеяных паўстанцаў зноў сабралася пад
Ганелькамі і не ведала, што рабіць далей.
Аднак раптоўна напаўшы маскоўскі атрад,
зноў рассеяў паўстанцаў. У гэтай сутычцы
між іншымі загінуў і Тарашкевіч, прак-
тыкант Лідскай аптыкі, а паранены ў нагу
Пётр Паплаўскі, які жадаў патрапіць у двор

Забалаці быў акружаны жаўнерамі сярод
балота. Уцякаць не мог, таму, не доўга раз-
думваючы, стрэліў у бліжэйшага афіцэра.
Раззлаваныя жаўнеры кінуліся на Паплаў-
скага і закалолі яго штыкамі, але не забілі.
Вада была за некалькі кроکаў ад яго, ён ба-
чыў яе, але сілы да яе дацигнуцца ўжо не
было. У страшэнных пакутах чакаў смерці.

Каб пахаваць целы забітых з блі-
жэйшай вёскі пад вечар прыйшлі сяляне з
рыдлёнкамі. Знайшлі Паплаўскага і зліта-
сцівіліся над ім - прыцягнулі воз з саломай і
палажылі на яго параненага, але са страху,
што ўлады прымуць гэта за знак спачування
нават не накрылі голае акрываўленае цела і
было. У страшэнных пакутах чакаў смерці.
Шалевіч.

У гэтых самы час там знаходзіўся рас-
сійскі ваенны начальнік павета Алхазаў.
Сяляне, якія везлі Паплаўскага якраз трапілі
у той момант, калі Алхазаў ад'язджаў і раз-
вітваючыся з Шалевічам казаў, дзякуючы
за гасціннасць: "Чем же я Вам за все
отплачу?" "Аддайце мне гэтага паўстанца,
- адказаў Шалевіч. - Вылечу яго або паха-
ваю", - і паказаў на воз, што стаяў непадалёк
на дзядзінцы.

Алхазаў хвіліну павагаўся, аднак
кінуўшы вокам на акрываўленае цела, якое
ліжалася на саломе, ахвотна пагадзіўся, бо
меркаваў, што аддае труп, з якім сам меў
бы дастатковая клопату. Гэты выпадак ура-
таваў Паплаўскаму жыццю, бо, дзякуючы
намаганням і той узвaze, якімі яго атачылі ў
доме Шалевіча, змог ён загаць цяжкія раны
і паволі вярнуць здароўe. Хварэў досьць
доўга, за гэтых час змяніліся расійскія чы-
ноўнікі, і пра яго забыліся. Гэтак шчасліва
пазбавіўся далейшага пераследу. Змог да-
жыць да спакойнага часу, але насыт на себе
памятку аб маскоўскіх штыках: шаснаццаць
вялікіх плям.

Другім выжывшым з аддзела Людві-
ка Нарбута быў Андрыёлі, гісторыя яго так-
сама вельмі цікавая. У часе бітвы пад Дубі-
чамі, калі ратаваў параненага камандзіра,
атрымаў рану ў руку. Нарбута падхапілі
іншыя таварышы, а ён, адчуючы, што не
здольны больш вяваць, шчасліва выйшаў
з-пад агню і трапіў у бяспечнае месца, дзе
яго хутка агарнула наша знакамітая кла-
патлівасць якая ратавала ўсіх выжывшых.

Хутка пасля пахавання сына Крысты-
на Нарбут сама адвезла пераапранутага
Андрыёла да бацькоў у Вільню. Калі выле-
чыўся, дык яго адправілі ў мундзіры мар-
скага афіцэра ў Пецярбург, разлічваючы,
што над Нявой будзе бяспечней, чым у Ві-
льні, дзе ён лёгка мог быць апазнаны. Была
надзея, што з Пецярбурга Андрыёлі зможа
перайсці морам мяжу.

Але шанец здрадзіў. У дарозе да ста-
ліцы нейкі марак убачыў недакладнасць ва-
імправізованай форме Андрыёла і даў значъ-
ца пра гэта ўладам. Ён быў арыштаваны і вер-
нуты ў Вільню ў часы страшэннага муроў-
ёўскага тэрору, пранізаўшага ўсю Літву.

Пачаліся цяжкія допыты следчай камісіі, судовыя паседжанні. Андрыёлі адбі-
ваваўся ў дзейным удзеле ў паўстанні, прыналежнасці да банды Нарбута, і нават у
тых, што ён часова замяняў камандзіра!
Быў прысуджаны на смерць, але перад
гэтым паўстанца выслалі ў Наваградак на
вочную стаўку з другім вязнем. У наваград-
скай турме, убачыўшы на свае вочы мно-
ства смярцей, Андрыёлі вырашыў паставіць

усе на адну карту і паспрабаваць уратаваць
жыццё праз уцёкі з турмы.

Знайшоў паразуменне яшчэ з двумя
такімі ж арыштантамі і чакаў адпаведнага
моманту. Аднаго дня ў поўдзень, пад час
агульнай прагулкі пад наглядам варты, троє
арыштантаў раптоўна ўскочылі на мур,
якім быў абнесены падворак турмы. Невя-
лікі спрытыні Андрыёлі быў далёка за мур-
ам, калі двое другіх яшчэ пералязілі праз
плот. Узнялася вялікая трывога, замяшанне,
і гэта дало Андрыёлі час, каб адбегчы ад
турмы на значную адлегласць. Калі ахойнікі
кінуліся за ўцекачам, Андрыёлі быў ужо
даволі далёка і бег з усяе сілы праз вуліцы
горада.

Была зіма, на двары пачыналася за-
віруха, яна дапамагла арыштанту ўцякы.

Ніводзін з мінакоў не затрымаў уце-
кача, хаця яны і бачылі жаўнеру, якія беглі
за паўстанцам. За горадам завіруха сірала
сляды. Андрыёлі скінуў з сябе цяжкае
адзенне арыштанта і ў адной бялізне пайм-
чаўся да бліжэйшага лесу, дзе нарэшце во-
льна ўздиходзіў.

Ахойнікі страйцілі след уцекача і вя-
нуліся ў горад. Андрыёлі, каб не замерз-
нуть, пачаў шукаць сабе скованку. Знай-
шоў стог сена і глыбока закапаўся ў сярэ-
дзіну. Так правёў ночь, а на досвітку, адчу-
ваючы, што замярзае, зноў пабег. Праз
нядоўгі час убачыў фальварак і змучаны,
рызыкуючы ўсім, але без раздуму увай-
шоў у дом члэядзі. Там быў толькі стары
парабак, заняты нейкай работай. Прасяк-
нуты лігасцю, ён не выгнаў Андрыёлі а зняў
з сябе кожух і загадаў яму адзець, потым
даў кавалак хлеба і кубак вады, бо адчувай
голад і смагу ўцекача.

Андрыёлі толькі ў цяпле пачаў адчу-
ваць здрэнцевелыя канечнасці, але на парозе
ўжо стаялі жаўнеры з пытаннем пра белага
арыштанта, якога шукаючы з

Вот могила здесь моя.
В ней спокойно сплю и я.
Мимо шедший стань, прочти.
Но могилы не топчи.
(Надпись на адынам з помнікаў на Шклouskіх могілках.)

Могілкі - гэта помнікі гісторыі, культуры і архітэктуры. Надпісы на могілках даносяць да нас абрыўкі лёсаў людзей, якія некалі жылі, даты нараджэння і смерці, сацыяльныя стан, этнокультурныя каларыт. Эпітафіі на некаторых помніках перадаюць традыцыйнае мысленне ў пэўны перыяд часу. Могілкі, як і іншыя помнікі гісторыі, патрабуюць даследвання, апісання і сістэматызацыі. Прапанаванае даследванне - спроба сістэматызацыі існых звестак пра гарадскія могілкі Шклова.

Амаль ці не ў кожным беларускім горадзе і мястэчку са стара жытых часоў паасобку або побач існуюць праваслаўныя, каталіцкія і яўрэйскія могілкі. Не з'яўляецца выключеннем і горад Шклов. Шклouskія могілкі размісціліся на невялікім узгор'і каля паўднёва-заходняга ўскрайку горада. Некалі побач знаходзілася прадмесце Рыжкаўскае, потым вёска Рыжкавічы, якая ў пачатку сучаснага стагоддзя ўвайшла ў склад горада. Таму і могілкі ў Шклове носяць назыву "Рыжкаўскія". Могілкі размісціліся ў наступным парадку: найбліжэйшыя да сучаснага цэнтра горада знаходзіцца каталіцкія. Потым, у паўдёвым напірунку праз роў - праваслаўныя і на невялікай адлегласці, зноў праз роў - яўрэйскія.

З цягам часу каталіцкі і праваслаўны аўядналіся ў агульную, а частка пахаванняў на тэрыторыі, якая знаходзіцца паміж гэтымі могілкамі, атрымала назыву "Брацкае". На прыканцы XX стагоддзя пачаліся пахаванні на новай тэрыторыі ў заходнім напірунку ад існых могілак, яны працягваюцца і зараз. Жыхары Зарэчнага Шклова са стараадуіні часоў правадзяць пахаванні на сваіх асобных могілках. Таксама гараджане, якія маюць сваі карані з вёсак Стары Шклов, Зароўцы, Загор'е, Ржаўцы, што знаходзіцца побач з горадам, хаваюць сваіх родзічаў на гэтых вясковых могілках.

Безумоўна, могілкі з'явіліся з момантам ўзнікнення населеных пунктаў. Звестак пра існаванне могілак у Шклове ў гістарычных крыніцах захавалася вельмі мала. Інвентар Шклова 1661 года ўзгадвае гарадскія могілкі, а таксама манастыр: "Св. Прачыстай, над Дняпром з пляцам, цментаром, могілкамі..." [7, с. 139-146; 9, с. 12-13]. Да 60-х гадоў мінулага стагоддзя на гэтым месцы яшчэ знаходзіўся будынак былога драўлянай царквы. Аб tym, што каля царквы знаходзіліся пахаванні, успаміналі мясцовыя стараежылы [3]. То, што могілкі існавалі каля культавых збудаванняў, у стараадуіні часы была звычайнай з'явой. У сучасны момант на гэтым месцы знаходзіцца магазін "Серабранка" з гаспадарчымі памяшканнямі.

Пра каталіцкія могілкі гістарычныя крыніцы паведамляюць, што "...на адлегласці адной варсты ад Шклouskага касцёла памерам 50x42 сажні знаходзіцца каталіцкая парафіяльная могілка" [5, с. 201]. Далей паведамляеца, што на могілках у 1852 годзе была пабудавана капліца. Найбольш верагодна, што менавіта ў гэты капліцы знаходзіўся прах Аляксандра Хадкевіча, аднаго з уладароў Шклова. Першапачаткова забальзаміраваны прах Аляксандра Хадкевіча

быў пахаваны непасредна ў Даміканскім кляштары. Аднак, пасля закрыцця гэтай манаскай абіцелі ў 1840 годзе, прах перанеслі з кляштара на каталіцкія могілкі [6, с. 468, 470]. Капліца на каталіцкіх могілках існавала да 30-х гадоў XX стагоддзя, калі была знішчана ў часы вайнічага атэізму.

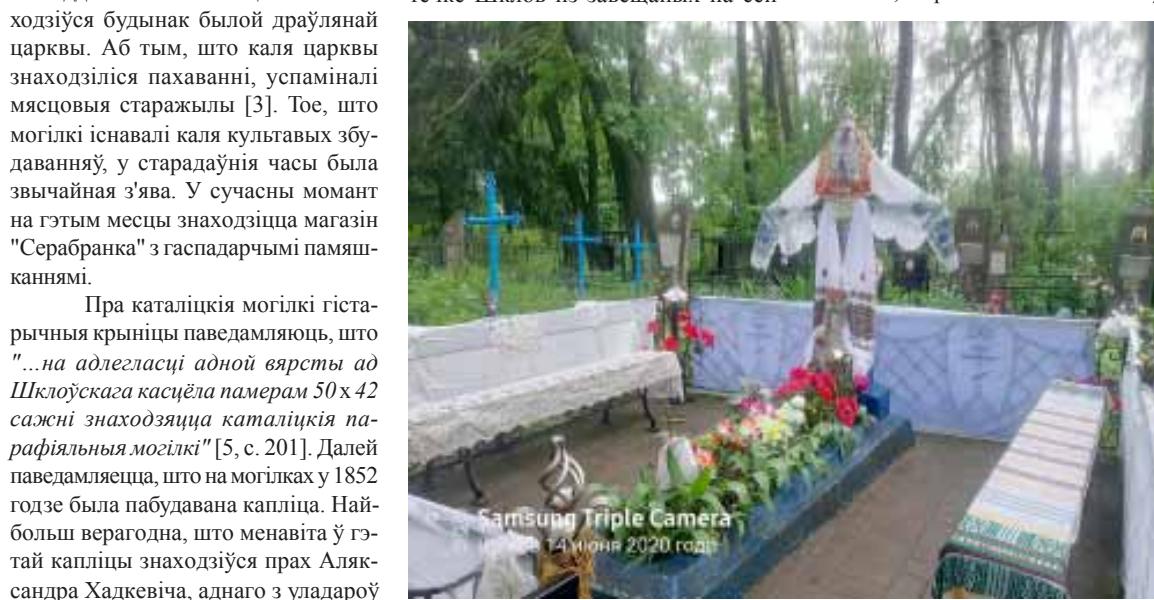
Пахавальныя склепы, дзе былі пахаванні заможных шляхціц, яшчэ доўга заставаліся некранутымі. Рэшткі пахавальных склепаў яшчэ можна было пабачыць нават у 60-70-х гадах мінулага стагоддзя. Аднак, калі абыходзіў сучасныя каталіцкія могілкі, толькі імёны на помніках, больш харэктэрныя для каталіцкага асяроддзя, нагадваюць, што раней тут хавалі мясовыя каталікоў. А пра існаваўшыя некалі тут пахавальныя скляпенні зараз можна пачуць толькі ўспаміны мясцовых стараежыл.

Больш звестак захавалася пра праваслаўныя могілкі. Тут, як і на каталіцкіх могілках, таксама існаваў храм. Вось што распавядала жыхарка Шклова Франя Фёдаравна Цодава, гутарка з якой мною была запісана 7 красавіка 2014 года: "У дзядзінстве я памятаю, што на могілках знаходзілася вялікая драўляная царква са званіцай. На царкоўныя святы гукі званоў былі добра чуваць на нашым Рыжкаўскім наваколлі. Прыйблізна ў 1935-1936 гадах царкву зчынілі, і мой дзядуя перанёс царкоўныя рэчы (стараадуінія кнігі з пазалочанай афарбоўкай, абрэзы, драўляныя выяvy святых і іншыя прадметы) у наш дом. Усё гэта захавалася ў некалькіх скрынях. У пачатку вайны агонь знішчыў шмат пабудоў на нашем ускрайку, у тым ліку і наша домаўладанне. Разам з пабудовамі згарэлі і ўсе царкоўныя рэчы" [4].

Зарас побач з месцам, дзе некалі існавала царква, знаходзіцца маўгіла Агаф'і Сідаравай. Гэта жанчына лічыцца заснавальніцай шклouskай Спаса-Праабражэнскай царквы, якая і зараз дзейнічае. Да яе, жанчыны добразычлівой і прадбачлівой, прыходзілі людзі маліцца. Звярталіся да багамолкі купецтва і багацей, бо яна прадказвала, у які бок ісці, каб пашанцавала, дзе мець поспех. Усё спрадужвалася, і людзі ў знак удзячнасці давалі ёй гроши.

Захаваўся гістарычны дакумент: Справа канцылярыя оберпракурора свяцейшага юрадавага Сінода № 12076 "О пастроjenні церкви в месцечке Шклов из завещаных на сей

таксама, як і на каталіцкіх могілках, стараадуінны пахаванні тут

Магіла Агаф'і Сідаравай

Помнік Булановічу А. Д.

не захаваліся. Каля месца, дзе некалі знаходзілася царква, захаваліся некалькі камянёў з выявамі крыжка. Ацалелыя помнікі, у асноўным, датуюцца сярэдзінай мінулага стагоддзя і пазнейшымі перыядам. На цэнтральнай алеі звяртае на сябе ўвагу помнік афіцэру Першай сусветнай вайны Булановичу Аляксандру Дзмітрыевічу. А на паўднёвым ускрайку на помніку Зносенку Івану Маркавічу можна

Яўрэйскі комплекс

прачытаць наступныя цікавыя слова:
"Вот могила здесь моя.
В ней спокойно сплю и я.
Мимо шедший стань, прочти.
Но могилы не топчи".

З пачаткам Вялікай Айчыннай вайны пачаліся пахаванні на вольным месцы паміж каталіцкім і праваслаўными могілкамі, якія атрымала назыву "Брацкае". Першапачаткова тут хавалі савецкіх воінаў, якія загінулі не пасрэдна ў гады акупациі горада, а потым і пры вызваленні Шклова ў чэрвені 1944 года. У далейшым, падэшткі загінуўшых воінаў, перапахавалі ў брацкую магілу ў гарадскім скверы. Зараз там паўстаў помнік "Памяць".

Між тым, улічваючы мацирыйскую просьбу, у гарадскі сквер не пераносілі прах партызанскі атрада № 60 Сурковай Марыі Ціханаўны. Гэта дзяўчына загінула пры вызваленні Шклова і была пахавана з усімі

вайсковымі ўшанаваннямі. Марыя Сурковай засталася на могілках [2].

З дауніх часоў знаходзіцца ў Шклове і яўрэйскія могілкі, якія мясцовыя жыхары называюць "бесхайм". Яны аднесены на невялікаю адлегласці ад гарадской мяжы і размясціліся на невялікім узгор'і паўднёва-заходняга ўскрайку. Тэрыторыя могілак абмежавана штучным ровам, які частково захаваўся.

З паўночна-ўсходняга боку раней знаходзіўся невялікі драўляны прадпахавальны будынак, ад якога па нахілу пачынаецца мураваная лесвіца-калідор. Раней лесвіца-калідор мела драўляны дах і зачынялася варотамі. У сучасны момант гэта стараадуіння пабудова захавалася часткована. Могілкі падзелены на дзве роўныя часткі, паміж якімі, з заходняга боку, меліся ўваходныя вароты. Найбольш верагодна, заходнія вароты, былі знішчаны падчас Другой сусветнай вайны. Слуны ад быльх варот, выраблены з бетону, павалены і знаходзіцца побач. На паўночным ускрайку могілак знаходзіцца помнік ахвяр Халакосту. Асноўная частка стараадуінных надмагільных помнікаў знішчана ў час апошніх вайны, а таксама ў пасляваенны перыяд.

У жніўні 2016 года ў Шклове адбылася каталагізацыя яўрэйскіх могілак па праекце "Вузел жыцця". Было выяўлена 130 помнікаў. Самая стараадуінная мацва датуецца 5 красавіком 1852 года. На помніку наступная эпітафія, якую пераклаала на рускую мову эпіграфіст Аляксандра Фішэль з Кіева: "Штэйн Яков, сын Аарона. Тут похоронен чалавек цэльны і праведны гospодin, вечнай памяты, умер во 2-ой день

Песаха в год 5612 (05.04.1852). Пусть душа его будет увязана в Узле Жизни" [8, с. 33].

У перадваенны час пачынаюць з'яўляцца надпісы кірылічнымі літарамі. Сярод пахаванняў на шклouskіх могілках ёсьць славутыя яўрэйскія дынасты. Прыкладам можа быць сямейства з прозвішчам Флеер, якія пераехали ў Беларусь з Іспаніі ў XVII стагоддзі і зараз пражываюць па ўсім свеце. Менавіта Дар'я Флеер, карэнні продкаў якой паходзіцца са Шкловам і якая пражывае ў ЗША, паспрыяла таму, што на могілках быў адрмантаўаны мемарыяльны комплекс яўрэям, загінуўшым пад час Другой сусветнай вайны. Амаль за чатыры стагоддзі на шклouskіх яўрэйскіх могілках знайшли свой прытулак шмат тысяча яўрэяў. Сёння яўрэйскія могілкі Шклова маюць вялікую каштоўнасць і вядомыя ў сусветнай супольнасці [8, с. 30-34].

(Заканчэнне на ст. 8.)

**ШКЛОУСКІЯ
МОГІЛКІ**
(ГІСТАРЫЧНА-
КРАЯЗНАЎЧЫЯ
ДАСЛЕДВАННІ)

(Заканчэнне. Пачатак на ст. 7.)

Дзяды на Шклоускіх могілках

Кожныя могілкі абавязковая наведаюць нашчакткі, навукова-да-следчая экспедыцыя і проста аматары-крайзнаўцы. Таму агульнымі намаганнямі як мясцовым уладам, так і грамадскасці трэба захоўваць гэтая мемарыяльныя месцы - найцікавейшы набытак нашай спадчыны.

Грудзіна А.П.
Шклоуская раённая
арганізацыя ГА "Таварыства
беларускай мовы
імя Ф. Скарыны".

Спасылкі:

1. Багамолка Агаф'я Сідарава / У. Паўлау // Ударны фронт. - 1994. - № 68.

2. Гутарка з жыхаркай г. Шклоўа С.Ф. Громука 5 мая 2014 г. / запісай А.П. Грудзіна // Асабісты архіў А.П. Грудзіны.

3. Гутарка з жыхаром г. Шклоўа Л.Я. Аўчыннікам 16 лютага 2012 г. / запісай А.П. Грудзіна // Асабісты архіў А.П. Грудзіны.

4. Гутарка з жыхаркай г. Шклоўа Ф.Ф. Цодавай 7 красавіка 2014 г. / запісай А.П. Грудзіна // Асабісты архіў А.П. Грудзіны.

5. Завальнюк, Ул. Касцёлы царскай Расіі / Ул. Завальнюк. - Вып. 1. - Мінск : Рымска-каталіцкая парада св. Сымона і св. Алена, 2009. - 220 с.

6. Россия. Полное географическое описание нашего отечества / под ред. В.П. Семенова; под общ. ред. П.П. Семенова и В.И. Ламанского. - Т. IX: Верхнее Поднепровье и Белоруссия / сост. В.П. Семенов [и др.]. - Санкт-Петербург : Изд-во А.Ф. Девриева, 1905. - VIII, 619 с.

7. Ткачоў, М.А. Замкі і людзі / М.А. Ткачоў; [пад рэд. Г.В. Штыхава]. - Мінск : Навука і тэхніка, 1991. - 182 с.

8. Узел жизни / сост. И. Шендэрович, А. Литин. - Могилев, 2017. - 116 с.

9. Topolska, M.B. Szkłownie i jego rola w gospodarce Białorusi wschodniej w XVII i XVIII wieku / M.B. Topolska. - Pozna?, 1969. - 32 s.

Заснавальнік:
ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб реєстрацыі № 908 ад 18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:
231293, Лідскі р-н, в. Даўліна.

Адрас для паштовых адправлений:
231282, г. Ліда-2, п/с 7.
E-mail: naszaslowa@tut.by, kajety@list.ru

Музыка, якая памнажае дабрыню, веру і свяцло

Творчы вечар выдатнага беларускага кампазітара Аліны Іванаўны Бузенсон, выкладчыка, члена праўлення Саюза кампазітараў, члена Саюза музычных дзеячаў Рэспублікі Беларусь, лаўрэата Дзяржаўнай прэмii, адбыўся ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі.

Шматганны талент кампазітара быў прадстаўлены падчас выканання яе твораў і знаёмства гасцей са шматлікімі музычнымі зборнікамі кампазітара, прадстаўленымі на выставе "Дарогай святыя".

Творчасць Аліны Бузенсон ахоплівае розныя жанры: канцэрты для саліруючых інструментуаў з аркестрам, сімфанічныя паэмы, канцерты, месы, камерна-інструментальная творы для фартэпіана, домры, цымбал, скрыпкі і іншых інструментуаў. Асобае месца ў яе

тываў Беларускай дзяржаўнай філармоніі, Белтэлерадыёкампаніі, Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Рэспублікі Беларусь, гучыца на канцэртных пляцоўках не толькі нашай краіны, але і многіх краін свету.

У вечарыне прынялі ўдзел выкананцы: Дар'я Баханко (цымбалы), Сафія Ткачэнка (скрыпка), Марыянна Бабіч і Аліна Чыжык (вакал) і сама кампазітар за фартэпіяна.

Як адзначалі госці мера-прыемства, творчыя сугаўтары і сябры юбіляркі, Аліна Іванаўна з'яўляецца чалавекам дзіўнага ўнутранага свяяла і фантастычнай працаўітасці. Яна натхнецца прыгажосцю свету і прыроды, і стварае высокадухоўныя творы, выхоўвае высокую культуру ўспрымання музыкі. Яна супрацоўнічае з пастамі і нясе слухачам боскую музыку і паэзію ў сваіх творах. Аліна Іванаўна Бузенсон падзялілася ўспамінамі аб пачатку свайго творчага шляху і адказала на пытанні, якія цікавілі слухачоў.

- Я рада, што выстава маіх нотных зборнікаў цягам месяца была прадстаўлена ў найбуйнейшай бібліятэцы нашай краіны, і таму з вялікім хваляваннем і радасцю прыйшла на вечарыну са сваімі сябрамі-выканаўцамі, а таксама навучэнцамі Рэспубліканскага каледжа па музыцы і выяўленчым мастацтве і студэнтамі Беларускай Акадэміі музыкі.

творчасці займае інструментальная і вакальна музыка для дзецей, а таксама харавая і камерная вакальна музыка: рамансы, песні, хоры, вакальные і харавые цыклы, духоўныя гімны.

Творы Аліны Іванаўны вывучаюць у музычных школах і каледжах, яны ўваходзяць у рэпертуар салісташ і калек-

- Аліна Іванаўна, раскажыце, калі ласка, пра Ваш жыццёвы і творч шлях.

- Я нарадзілася ў горадзе Ваўкавыску ў 1971 годзе. Калі мне было пяць гадоў, мае бацькі ўбачылі аб'яву, пра тое, што прадаецца пляніна, і набылі гэты чэшскі інструмент. Пазней я грава на ім і

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Эдуард Акулін, Алена Анісім, Алеся Аўласевіч, Юрэй Бабіч, Марыя Баравік, Аляксей Карпенка, Эла Оліна, Ігар Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч, Станіслав Суднік, Людвіка Таўгень, Алег Трусаў, Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.

<http://nslowa.by/>
<http://pawet.net/> <http://kamunikat.org/>
<http://tbm-mova.by/> <http://belkiosk.by/>

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі.
Рэдакцыя рукапісы не вяртае.

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.
231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.
Выдавец: Установа інфармацыі "Выдавецкі дом ТБМ".
Газета падпісаны да друку 26.07.2021 г. у 17.00. Замова № 1660.
Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 1200 асобнікаў.
Падпісны індэкс: 63865.
Кошт падпіскі: 1 мес.- 2,88 руб., 3 мес.- 8,64 руб.
Кошт у розниці: па дамоўленасці.

яцца.

Я ўдзячна за ўсё свайму выкладчыку і выступіла з прамовай у момант развітання з ім ...

- У Вашым рэпертуары шмат твораў для дзяцей.

- Твор "Пасля дажджу" я напісала для свой дачкі Веранікі, якая скончыла музычную школу па класе скрыпкі.

- Вы напісалі мноства харавых твораў, канцэрты, сімфанічныя паэмы: "Hosanna in exodus", "Набліжэнне. Стварэнне музыкі патрабуе вялікай працы.

- Мелодыя нараджаеца імгненна, але каб скласці нотныя партытуры для розных інструментуаў і сабраць нотныя зборнікі, патрабуюцца дзесяткі гадзін працы за камп'ютарам.

- Аліна Іванаўна, Вы супрацоўнічае з паэтамі, стварае песні і вакальныя цыклы, знаходзіцца ў творчым саюзе са скрыпачамі і флейтыстамі, пішае творы для домры, віяланчэлі, кларнэта і гобоя, Вы пашырылі рэпертуар цымбалісту, выпусцілі мноства нотных зборнікаў, дзеліцца велізарнай творчай энергіяй!

- Мною былі напісаны ў свой час харавыя творы на вершы нашых класікаў - Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багданові-

- Адным з Вашых выдатных выкладчыкаў у Беларускай Акадэміі музыкі быў нядаўна спачылы прафесар Андрэй Юр'евіч Мдзівані...

- Андрэй Мдзівані - гэта найсвятлішы, наймудрэшы, глыбока веруючы чалавек, які знаходзіў тонкі, індывідуальны падыход да сваіх вучняў. Ён патрабаваў ад нас высокамастацкіх твораў. Паводле яго слоў, у музыцы можна дараўваць усё, акрамя нуды. Такім чынам, трэба было абуджаць эмоцыі слухача: прымушаць пла-каць, радавацца, смя-

ча, Ніла Гілевіча, Рыгора Барадуліна, а таксама Мар'яна Дуксы.

Я пішу музыку на вершы Лізаветы Палеес, Ірыны Карнавахавай, Галіны Усічэнкі, Алы Ткачэнкі і іншых маіх любімых аўтараў.

- А хто самыя блізкія слухачы ў Вашай сям'і?

- Гэта мае дзеци - сын Уладзіслаў і дачка Вераніка.

- Дзякуем Вам за выдатную музыку, якая вядзе да добра, свяяла і памнажае веру!

Гутарыла Эла Дзвінская,
фота аўтара.